

АНАЛІЗ УКРАЇНСЬКОГО ОРГАНІЧНОГО СЕКТОРУ

**8 місяців від початку
повномасштабної війни в Україні**

Жовтень 2022 року

Зміст

Вступ	3
1. Ситуація до 24 лютого 2022 року	6
<i>Огляд</i>	6
<i>Виробництво і внутрішній ринок.....</i>	9
<i>Зовнішній ринок</i>	11
2. Ситуація станом на жовтень 2022 року (8 місяців від початку повномасштабної війни в Україні)	15
<i>Огляд</i>	15
<i>Виробництво і внутрішній ринок</i>	18
<i>Зовнішній ринок</i>	26
Висновки	36
Партнери	37

Про цю публікацію

Метою цього аналізу є опис поточної ситуації в органічному секторі України станом на жовтень 2022 року. Розглядаються два періоди: до повномасштабного російського вторгнення в Україну 24 лютого 2022 року і станом на жовтень 2022 року, через вісім місяців після вторгнення. Мета цього аналізу – допомогти всім зацікавленим сторонам краще зрозуміти поточну ситуацію в українському органічному секторі та зміни, які відбулися після початку повномасштабної війни.

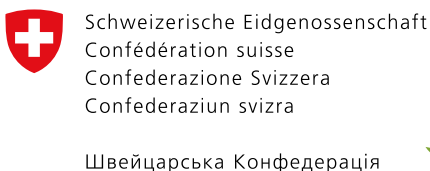
Автори

Аналіз українського органічного сектору було проведено Державною установою «Офіс з розвитку підприємництва та експорту», національним проєктом Дія.Бізнес, у співпраці з об'єднанням учасників органічного сектору України «Органічна ініціатива» на основі даних органу сертифікації «Органік Стандарт», вебпорталу OrganicInfo.ua, Європейської Комісії, а також за результатами опитувань, проведених авторами цієї публікації.

Підтримка

Цю публікацію було створено за підтримки Швейцарії в рамках швейцарсько-українських програм «Розвиток торгівлі з вищою доданою вартістю в органічному та молочному секторах України» (QFTP) та «Органічна торгівля заради розвитку в Східній Європі» (OT4D).

Відповідальність за зміст цієї публікації несуть виключно автори. Точка зору авторів не обов'язково відображає точку зору SECO, FiBL, SAFOSO AG, IFOAM – Organics International, HELVETAS Swiss Intercooperation.

Ця публікація розповсюджується безкоштовно і може бути завантажена з вебсайтів авторів: <https://business.diaa.gov.ua/eepo> та <https://organicinitiative.org.ua/> або <https://organicinfo.ua/>.

Розповсюдження та тиражування цієї публікації без згадки джерела та її авторів заборонено.

Вступ від авторів

**ОФІС З РОЗВИТКУ
ПІДПРИЄМНИЦТВА
ТА ЕКСПОРТУ**

ДЕРЖАВНА УСТАНОВА

Андрій Ремізов

Директор ДУ «Офіс з розвитку
підприємництва та експорту»

Впродовж останніх років Україна закріпила позиції світового лідера у постачанні органічної продукції до ЄС, а також позиції важливого гравця на інших міжнародних органічних ринках, та посіла вагоме місце в забезпеченні сталої продовольчої системи та продовольчої безпеки у світі.

Повномасштабна війна росії проти України у 2022 році завдала колосальних збитків органічному сектору, проте не завадила втримати лідерську позицію при експорті органічної продукції. Так, незважаючи на тимчасову окупацію третини органічних сільськогосподарських земель, бойові дії та проблеми з логістикою, за 8 місяців 2022 року Україна експортувала на 24% більше органічних продуктів харчування порівняно з аналогічним періодом 2021 року.

Незважаючи на збільшення обсягів експорту у 2022 році, українські органічні виробники потребують підтримки у виході на зовнішні ринки. Завдання Офісу з розвитку підприємництва та експорту разом з місцевими та міжнародними партнерами – допомогти їм у цьому. Разом з командою ми працюємо над розвитком та просуванням органічного сектору України: від підвищення рівня компетенцій органічних виробників до представлення експортного потенціалу України на міжнародній арені та підсилення іміджу України як надійного постачальника продуктів з високою доданою вартістю.

І наостанок, ще на початку 2021 року Уряд України затвердив Національну економічну стратегію, одним із пунктів якої є збільшення експорту органічної продукції до 1 млрд дол. США до 2030 року. Команда Офісу з розвитку підприємництва та експорту не планує відходити від поставлених довоєнних цілей та разом з партнерами продовжить й надалі активно підтримувати та розвивати органічний сектор України.

Вступ від авторів

ОРГАНІЧНА
ІНІЦІАТИВА

Олена Дейнеко

Координаторка об'єднання учасників
органічного сектору України
«Органічна ініціатива»

Унікальність ситуації в органічному секторі України сьогодні, через 8 місяців від початку широкомасштабного вторгнення росії в Україну, полягає в тому, що при всій драматичності, а подекуди трагічності наслідків повномасштабної війни для операторів органічного ринку, відбуваються позитивні тенденції – ринок живий і рухається вперед.

Надзвичайно складно робити прогнози щодо розвитку сектору під час мінливої ситуації воєнного стану в Україні, наслідки якого щодня вносять корективи у плани учасників органічного ринку. Але в цьому аналізі ви побачите максимально повну картину та аналіз ситуації до початку активної фази повномасштабної війни, а також головні тенденції та результати для сектору після її початку.

Ретельний аналіз результатів опитувань, проведених упродовж останніх місяців, аналіз ситуації в цілому і водночас огляд окремих прикладів операторів ринку у цьому аналізі дозволив авторам зробити обґрунтовані прогнози щодо необхідності низки активностей в різних напрямках роботи органічного сектору України.

Вступ від партнера з розвитку

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Федеральний Департамент економіки,
освіти та науки Швейцарії (EAER)
**Державний секретаріат Швейцарії
з економічних питань (SECO)**

Сілван Хунгербюлер

Менеджер програм, координатор органічного напрямку, Відділ просування торгівлі, Державний секретаріат Швейцарії з економічних питань (SECO)

За даними ЄС, Україна є одним із найбільших постачальників сертифікованої органічної продукції до ЄС. Більшість органічних зернових, що споживаються в Європі, таких як пшениця і кукурудза, імпортується з України. Крім того, Україна є провідним виробником органічних олійних культур і макухи, а також важливим виробником органічних лікарських трав, ароматичних рослин і меду. Швейцарія пишається тим, що є частиною цієї історії, оскільки вже двадцять років вона надає технічну підтримку українському аграрному сектору. Ця підтримка спрямована на розвиток органічного сільського господарства, доступ до фінансів для фермерів, безпечність харчової продукції та створення сільськогосподарських бізнес-об'єднань зі зміцненням послуг, які вони надають своїм членам – малим та середнім підприємствам.

Повномасштабна війна в Україні впливає на органічні продовольчі і кормові культури в Європі і світі. А українські органічні фермери сьогодні стоять перед безліччю серйозних викликів. Вони страждають від підвищення цін на допоміжні продукти і логістику. Їхні землі та інфраструктура частково окуповані. Очевидно, що все це негативно впливає на людей і місцеву економіку.

Попри складні умови, станом на липень 2022 року, 70% українських органічних операторів повністю чи частково продовжували своє виробництво і переробку. Українським експортерам, разом з партнерами з імпорту, вдалося змінити шляхи транспортування продукції. В результаті, у перші 8 місяців 2022 року Україні вдалося експортувати до ЄС і Швейцарії майже такі самі обсяги органічної продукції, як і в той самий період 2021 року. Зважаючи на надзвичайно складні обставини, це відмінний результат, який відображає неймовірні зусилля, яких докладають учасники органічного сектору України та їхні партнери закордоном.

В цій публікації представлено інформацію про поточний стан органічного сільського господарства в Україні та опис ситуації до початку повномасштабної війни 24 лютого. Вона ґрунтується на аналізі, який було проведено державною установою «Офіс з розвитку підприємництва та експорту» та об'єднанням учасників органічного сектору України «Органічна ініціатива» у жовтні 2022 року у партнерстві з двома програмами «Розвиток торгівлі з вищою доданою вартістю в органічному та молочному секторах України» (QFTP) та «Органічна торгівля заради розвитку в Східній Європі» (OT4D), що фінансуються Швейцарією. Аналіз ґрунтується на кількісних даних від учасників сектору, стратегічних партнерів QFTP і OT4D, а також власних якісних опитуваннях.

1. Ситуація до 24 лютого 2022 року

Огляд

Завдяки розмірам країни, вигідному географічному розташуванню, близькості до міжнародних покупців, широкому поширенню родючих чорноземів і різноманітності кліматичних зон Україна поступово стала центром органічного виробництва у Європі. Україна є світовим постачальником сільськогосподарської продукції та займає важливе місце у забезпеченні сталої продовольчої системи та продовольчої безпеки в усьому світі. Україна входить до ТОП 5 постачальників органічної продукції до Європейського Союзу (ЄС); зокрема, у 2021 році Україна посіла 5 місце загалом та 1 місце серед нетропічних країн за обсягом імпорту органічної продукції до ЄС згідно зі звітом Європейської Комісії за 2021 рік¹. Імідж України як надійного експортера органічної продукції невпинно покращується.

Більшість органічних операторів в Україні сертифіковані за органічним стандартом ЄС. Українські органічні оператори також часто сертифіковані відповідно до Національної органічної програми США (NOP), Органічного стандарту Канади (COR), приватних органічних стандартів Bio Suisse (Біо Свісс, Швейцарія), Naturland (Натурланд, Німеччина) та Bioland (Біоланд, Німеччина), JAS (Японія) та KRAV (Швеція).

Разом з іншими європейськими країнами Україна прагне досягти більшої частки органічного виробництва в найближчому майбутньому. 3 березня 2021 року Кабінет Міністрів України (КМУ) ухвалив Постанову про Національну економічну стратегію на період до 2030 року, в якій офіційно визначено цілі щодо збільшення органічних площ до 3% від загальної площі сільськогосподарських земель в Україні та збільшення експорту органічних продуктів до 1 мільярда доларів США до 2030 року². Крім того, розвиток органічного виробництва в Україні, як один із індикаторів досягнення Цілей сталого розвитку (ЦСР), зазначений в першому Моніторинговому звіті «Цілі сталого розвитку. Україна»³. Динаміка розвитку органічного виробництва представлена на Рис. 1.

¹ https://agriculture.ec.europa.eu/system/files/2022-09/agri-market-brief-19-organic-imports_en.pdf

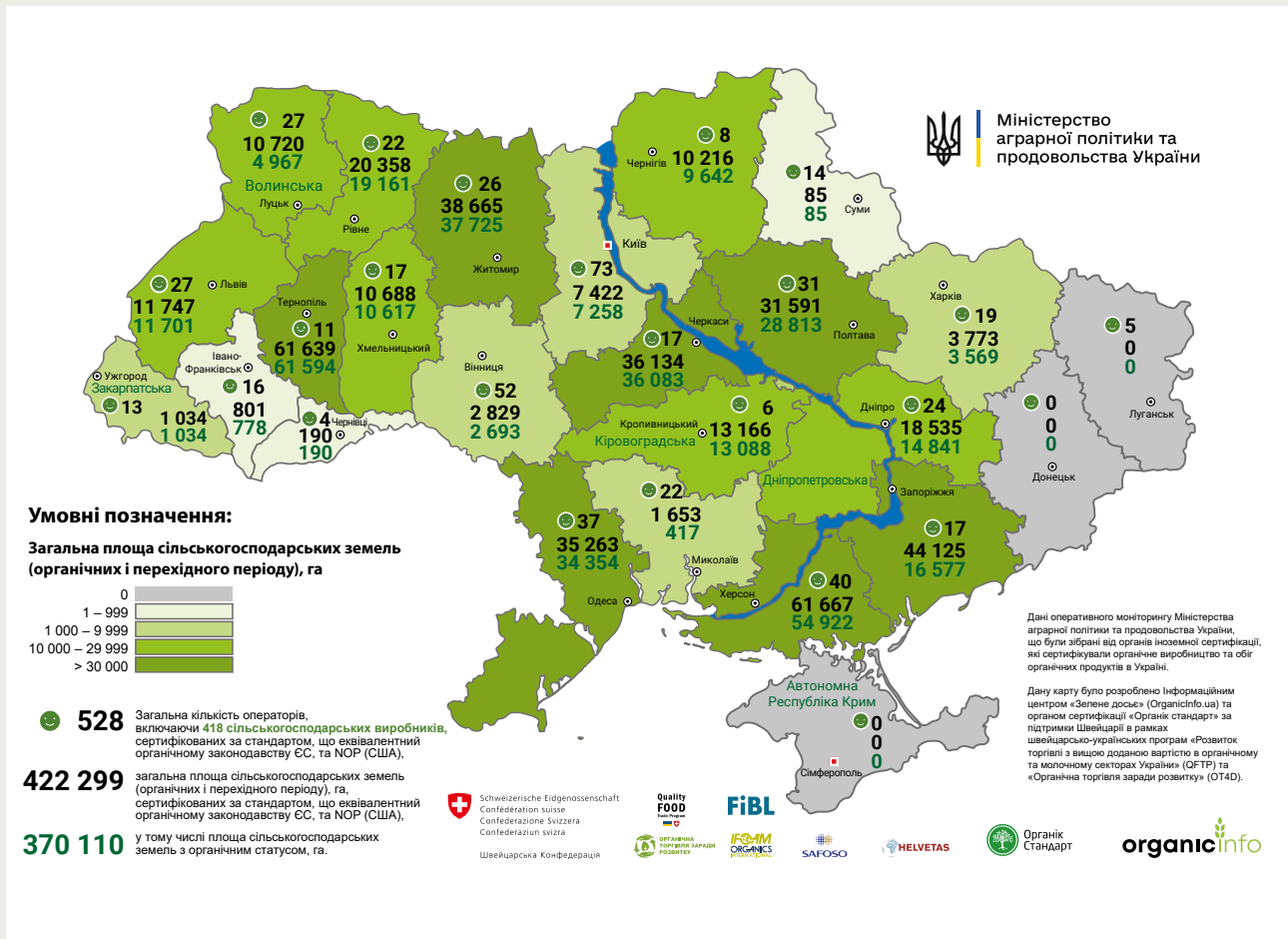
² <https://organicinfo.ua/news/3percent-under-organic-production-2030/>

³ <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=a0fc2a99-ada3-4a6d-b65b-cb542c3d5b77&title=DobrovilniiNatsionalniiOgliadSchodoTsileiStalogoRozvitkuVUkraini>;

<https://ukraine.un.org/sites/default/files/2021-10/SDGs%20Ukraine%202020%20Monitoring%20Report%20ukr.pdf>

Рис. 2.

Органічна карта України станом на 31 грудня 2021 року

Знаковою віхою для українського органічного законодавства став 2021 рік, коли було ухвалено усі необхідні підзаконні акти для впровадження Закону України №2496-VIII «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» (Закон). Разом із Законом, прийнятим 10 липня 2018 року, це є законодавчим фундаментом органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції в Україні⁴. Значний внесок у розвиток законодавчої бази органічного сектору України зробили фахівці Мінагрополітики та Держпродспоживслужби за підтримки учасників органічного сектору України та проектів/програм міжнародної технічної допомоги. Незважаючи на те, що прийнято всі нормативно-правові акти, органічне законодавство України ще не повністю впроваджено і потребує внесення певних змін та адаптації до нового органічного законодавства ЄС.

Український органічний сектор був дуже активним протягом усіх цих років і організовував багато різних заходів для просування органічного сільськогосподарства, сприяння торгівлі органічною продукцією, створення

⁴<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/en/2496-19?lang=uk#Text>

органічної нормативно-правової бази у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції тощо⁵. Представники органічного сектору та органів державної влади провели багато конференцій, днів поля та семінарів, організували Національний павільйон України на міжнародній торговельній виставці «Біофах» (Biofach) тощо. Слід підкреслити, що в цей період розвиток потенціалу (компетенцій) на індивідуальному рівні, на рівні організацій із підтримки бізнесу та органів державної влади ставав дедалі помітнішим. Позитивним результатом цього процесу є те, що сектор залишається або навіть стає ще активнішим, незважаючи на повномасштабну війну росії проти України, про що не в останню чергу свідчить той факт, що 250 учасників з України та інших країн взяли участь в онлайн-конференції «Органічний день в Україні», яка відбулася 23 вересня 2022 року.

Виробництво і внутрішній ринок

Внутрішній ринок органічної продукції в Україні повільно, але впевнено зростає, незважаючи на складні економічні умови.

Згідно з аналітичними даними ГС «Органічна Україна» кількість переробників органічної продукції зросла на 33% – з 86 у 2019 році до 114 у 2020 році, а кількість виробників готової органічної продукції зросла на 7% – з 60 у 2019 році до 64 у 2020 році⁶. Крім того, український органічний ринок поповнився майже на 100 товарних позицій органічної продукції з вищою доданою вартістю⁷. У 2021 році значна кількість з них вперше з'явилася на українському ринку, наприклад, мед, амарант, сублімовані сушені фрукти, різноманітна консервована овочева продукція, пекарські суміші, яблучні чіпси і батончики з сухофруктів. Найбільшими каналами збуту органічної продукції є супермаркети у різних, переважно великих, містах по всій Україні, а не лише в столиці.

Незважаючи на те, що українці споживають набагато менше органічної продукції (менше ніж 1 євро на душу населення), ніж жителі країн ЄС та Швейцарії, інтерес до більш натуральної та корисної їжі зростає.

У квітні 2020 року було засновано Органічну ініціативу – платформу учасників органічного сектору України, що має на меті підтримку розвитку торгівлі українською органічною продукцією з доданою вартістю з одним об'єднаним потужним голосом та спільними зусиллями⁸.

⁵<https://organicinfo.ua/events/>

⁶http://op.organicukraine.org.ua/files/Conference_2020_small.pdf

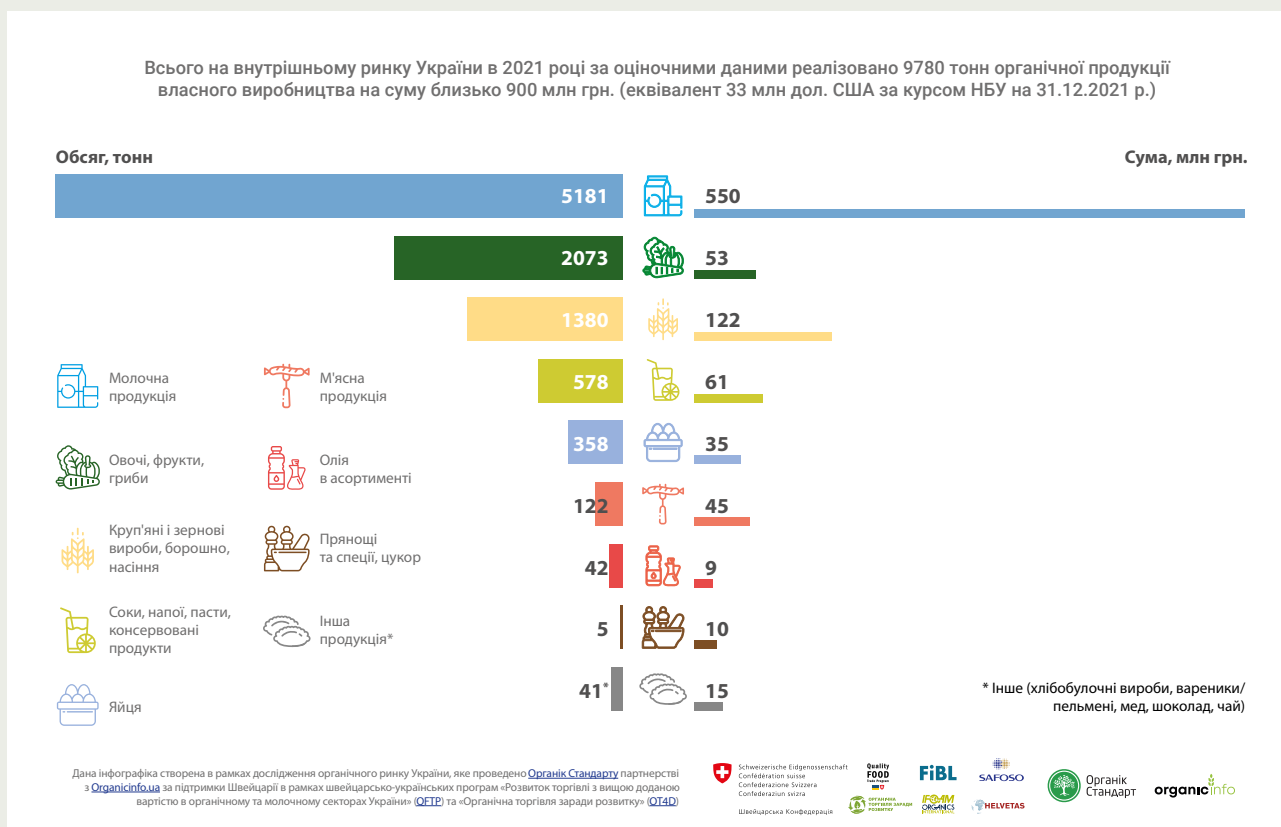
⁷<https://organicinfo.ua/news/new-products-and-brands-of-2021/>

⁸<https://organicinitiative.org.ua/>

За даними дослідження «Обізнаність та сприйняття органічних продуктів в Україні», що було проведено компанією MZ Hub на замовлення Органічної ініціативи наприкінці 2020 року, 78% споживачів в Україні готові купувати органічні продукти⁹. Проте їм бракує інформації, що допоможе зробити вибір на користь органічних продуктів, а також немає достатнього рівня обізнаності про органічні продукти. Тож Органічна ініціатива запустила першу органічну комунікаційну кампанію, спрямовану на споживачів в Україні. Перший етап стартував наприкінці травня 2021 року в онлайн форматі, який зібрав понад 9 млн переглядів. В рамках кампанії було розроблено промо-ролики, банери і вебсайт¹⁰.

За результатами дослідження органічного ринку в Україні, проведеного органом сертифікації «Органік Стандарт» у партнерстві з OrganicInfo.ua, у 2021 році за оціночними даними реалізовано 9780 тонн органічної продукції власного виробництва на суму близько 900 млн грн, що еквівалентно 33 млн доларів США за курсом НБУ станом на 31.12.2021 р. (див. Рис. 3). Від того часу, коли розпочали проводити дослідження органічного ринку в Україні

Рис. 3.
Внутрішній ринок органічної продукції в Україні
станом на 31 грудня 2021 року

⁹https://organicinitiative.org.ua/wp-content/uploads/2022/10/Doslidzhennia_spozhyvachiv_Webinar_5.11.pdf

¹⁰<https://about.organicinfo.ua/>

(2016 р.), основні три категорії продукції, що реалізуються на внутрішньому ринку України, залишаються незмінними – молочна продукція завжди посідає перше місце, друге місце – овочі, фрукти та гриби, а на третьому місці – зернові, крупи, борошно і насіння.

У 2021 році Органічна ініціатива розпочала реалізацію пілотного проєкту щодо впровадження органічних продуктів у державних школах та садках України в рамках реформи харчування у закладах освіти за ініціативи першої леді України Олени Зеленської. Це абсолютно новий підхід для України до розвитку внутрішнього ринку органічної продукції та надання доступу до органічної продукції ширшим верствам населення у країні.

З року в рік українські надавачі послуг в органічному секторі, у співпраці один з одним і під патронатом органів державної влади на національному та регіональному рівнях, організують численні щорічні заходи для просування органічного сільського господарства на внутрішньому ринку, які зазвичай підтримують міжнародні партнери з розвитку. Так, ГС «Органічна Україна» проводила Регіональні форуми «Органічна Україна» у 2020 і 2021 роках у всіх областях України, до організації та участі яких були залучені всі 24 обласні державні адміністрації. У 2021 році ГС «Органічна Україна», ТОВ «Органік Стандарт» та Інформаційний центр «Зелене досьє» спільно організували V Міжнародний Конгрес «Органічна Україна»¹¹ і VII Конференцію «Органічна переробка та торгівля»¹². Федерація органічного руху України (ФОРУ) організувала спеціалізовану виставку «ОРГАНІК»¹³ в рамках Міжнародної агропромислової виставки «АГРО», яку завжди супроводжує спеціалізована органічна конференція¹⁴. А також ФОРУ організувала XI Всеукраїнський ярмарок органічних продуктів у Києві. Наданий вище перелік заходів, які організували надавачі послуг органічного сектору в Україні, не є вичерпним. Інформація про всі події в органічному секторі України доступна на інформаційному вебпорталі OrganicInfo.ua.¹⁵

Зовнішній ринок

За останні кілька років Україна стала найважливішим постачальником органічної продукції на західні ринки серед нетропічних країн. За даними останнього звіту щодо імпорту органічної агропродовольчої продукції до ЄС у 2021 році Україна експортувала 189 200 тонн органічної агропродовольчої

¹¹<https://organicukraine.org.ua/congress/2021/>

¹²<https://op.organicukraine.org.ua/>

¹³<https://organic.com.ua/08-11-cherivnya-uspishno-vidbulasya-vystavka-organic-2021/>

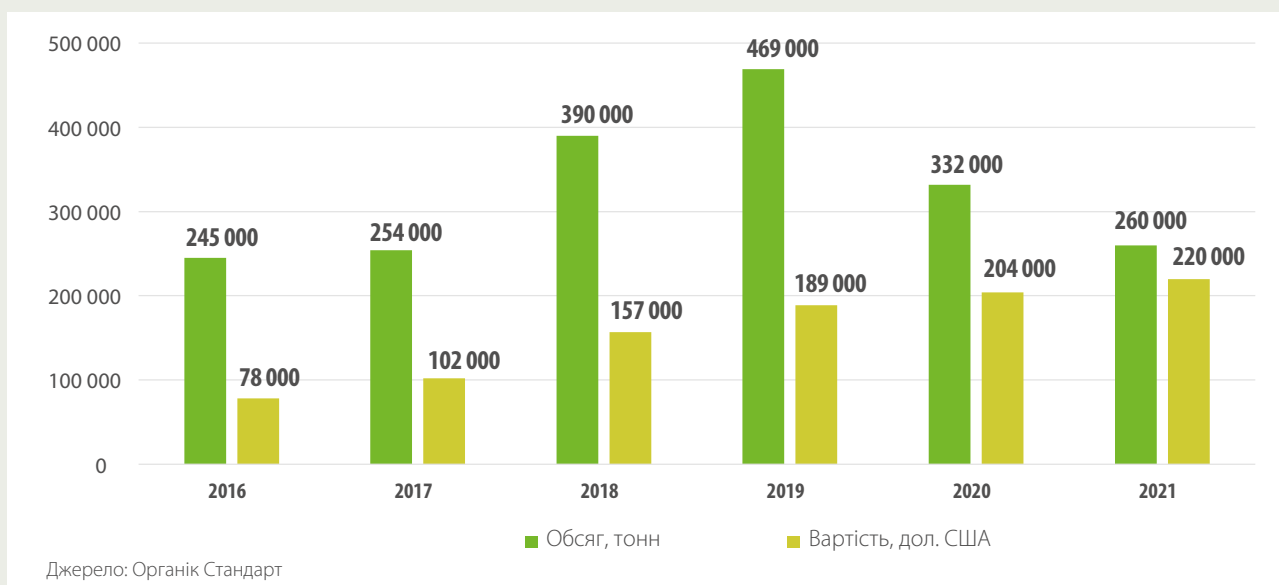
¹⁴<https://organic.com.ua/organik-znannya-dosvid-rezultat-2/>

¹⁵<https://organicinfo.ua/events/>

продукції до ЄС¹⁶. Україна була лідером серед країн-експортерів до ЄС за обсягом, але ще не входила до ТОП 10 країн-лідерів експортерів органічної продукції у вартісному еквіваленті. Однак, це мотивувало українських експортерів більше працювати над додаванням вартості, і, таким чином, в останні роки в експортному портфоліо України з'явилося більше органічної переробленої продукції і напівфабрикатів, таких як соняшникова олія, заморожені ягоди і яблучний сік¹⁷. Збільшення частки продукції з доданою вартістю частково пояснює, чому вартість експортованої органічної продукції з України зросла у 2020-2021 роках, незважаючи на зменшення обсягів. За даними ТОВ «Органік Стандарт» у 2020 році з 204 млн дол. США загальної вартості експортованої органічної продукції 77,5 млн дол. США (61 400 тонн) – це вартість продукції з вищою доданою вартістю (див. Рис. 4).

Рис. 4.

Динаміка експорту органічної продукції з України за обсягом та вартістю, 2016-2021 рр.

Незважаючи на те, що угоди про вільну торгівлю з країнами Європейської асоціації вільної торгівлі (ЄАВТ), ЄС, Сполученим Королівством і Канадою давали певні переваги, українські експортери зазнавали експортних обмежень через продовження додаткових заходів контролю, що застосовувалися до органічної продукції з України, що імпортувалася до ЄС, з 2015 до 2022 р.

Протягом останніх років Україна залишається серед п'яти провідних країн-імпортерів органічної продукції до ЄС і має різноманітну органічну продукцію у своєму портфоліо (див. Рис. 5).

¹⁶https://agriculture.ec.europa.eu/system/files/2022-09/agri-market-brief-19-organic-imports_en.pdf

¹⁷За даними ТОВ «Органік Стандарт»

Рис. 5.

Обсяг імпорту органічної продукції з України до ЄС, за категоріями продукції (тис. тонн), 2020-2021 рр.

	Імпорт 2020	Імпорт 2021	Зміна (%)	Частка (% , 2021)
Зернові, окрім пшениці та рису	82.9	89.5	8.1	47.3
Фрукти, свіжі або сушені, окрім цитрусових і тропічних	15.5	20.1	29.8	10.6
Соя	27.7	17.2	-40.0	9.1
Насіння олійних культур, окрім сої	19.3	16.7	-13.7	8.8
Макуха	7.4	13.2	78.1	6.9
Пшениця	39.3	11.2	-71.4	5.9
Рослинні олії, окрім пальмової та оливкової олії	5.8	5.6	-2.1	3.0
Борошно та інша продукція борошномельно-круп'яної промисловості	4.6	4.5	-0.6	2.4
Загалом	217.2	189.2	-12.9	100.0
Частка вищевказаних продуктів у загальному обсязі імпорту органічної продукції (%)	94	94		

Джерело: Traces

З 2019 року Державна установа «Офіс з розвитку підприємництва та експорту» почала підтримувати органічний експортний ринок України, сприяючи розвитку потенціалу українських експортерів органічної продукції, просуваючи органічний сектор України і сприяючи формуванню позитивного іміджу України як надійного постачальника органічної продукції за кордоном.

У тісній співпраці з ключовими учасниками органічного ринку, в тому числі з Органічною ініціативою, було організовано серію заходів з просування експорту органічної продукції з України¹⁸, серед них – масштабний інформаційний захід зі встановлення ділових зв'язків «Ukrainian Organic Export Days 2021». Вперше в Україні було створено і широко популяризовано каталог українських експортерів органічної продукції¹⁹. У 2021 році було вперше організовано українську колективну експозицію на міжнародній виставці органічних та натуральних харчових продуктів «Middle East Organic & Natural Products Expo» в Дубай (ОАЕ), в якій взяло участь сім українських компаній, які виробляють органічну продукцію з вищою доданою вартістю²⁰.

Завдяки активному залученню ключових учасників органічного ринку до діяльності з просування експорту, заохоченню представників державної влади до сприяння розвитку органічного ринку, постійній присутності України на ключових торговельних виставках органічної продукції, а також побудові

¹⁸https://export.gov.ua/612-ne_sirovinoiu_iedinoiu_vnesok_ofisu_z_rozvitku_pidprimnitstva_ta_eksportu_u_prosuvannia_organichogo_sektoru_ukraini

¹⁹https://export.gov.ua/news/3547-katalog_ukrainskikh_eksporteriv_organichnoi_produktsii

²⁰<https://organicandnatural.com/>; https://epo.org.ua/downloads/Dubai_catalogue.pdf

надійних міжнародних партнерських відносин на рівні бізнесу, в останні кілька років Україна залишається серед п'яти провідних країн-експортерів органічної продукції до країн ЄС.

Розвиток органічного сектору України також підтримують різні країни через міжнародні програми/проекти технічної допомоги. В останні кілька років органічний сектор України отримав підтримку від:

- Швейцарсько-української програми «Розвиток торгівлі з вищою доданою вартістю в органічному та молочному секторах України» (QFTP), що впроваджується Дослідним інститутом органічного сільського господарства (FiBL) у партнерстві із SAFOSO AG за підтримки Швейцарії;
- Швейцарсько-української програми «Органічна торгівля заради розвитку в Східній Європі» (OT4D), що реалізується IFOAM-Organics International спільно з HELVETAS Swiss Intercooperation та Дослідним інститутом органічного сільського господарства (FiBL) за підтримки Швейцарії;
- Проекту «Німецько-українська співпраця в галузі органічного сільського господарства» (COA – Фаза II), що впроваджується AFC/IAK та фінансується Федеральним Міністерством продовольства та сільського господарства Німеччини (BMEL);
- Проекту ЄС «Підтримка впровадження Угоди про асоціацію між Україною та ЄС» (Association4U), що впроваджується організацією «Corporate & Public Management Consulting International OU»;
- Проекту «Східне партнерство: готовність до торгівлі»: ініціатива EU4Business, що впроваджувалась Міжнародним торговим центром (ITC) за фінансової підтримки Європейської Комісії;
- Німецького Центру сприяння імпорту (IPD), що впроваджується Федерацією оптової і зовнішньої торгівлі і послуг Німеччини (BDG) і sequa gGmbH за фінансової підтримки Федерального міністерства економічного співробітництва та розвитку Німеччини (BMZ);
- Проекту EU4SmallFarms (Інституційна та політична реформа дрібномасштабного сільського господарства в Україні (IPRSA);
- Проекту ПРООН «Підтримка зеленого відновлення в Україні»;
- Програми USAID з аграрного і сільського розвитку (АГРО) та Проекту «Конкурентоспроможна економіка України» (KEY);
- Проекту «Зміцнення членських бізнес-об'єднань ММСП в Україні», Фаза II, що впроваджується Програмою розвитку ООН (ПРООН) за підтримки Швейцарії;

- Швейцарсько-українського проєкту «Децентралізація для розвитку демократичної освіти» (DECIDE), що реалізується ГО«DOCCU» у партнерстві з Цюріхським педагогічним університетом (PHZH) за підтримки Швейцарії;
- Канадсько-українського проєкту підтримки торгівлі та інвестицій (проєкт CUTIS), що впроваджувався за фінансової підтримки Міністерства міжнародних справ Канади;
- Українського проєкту бізнес-розвитку плодоовочівництва (UHBDP), що впроваджувався і співфінансувався Менонітською Асоціацією Економічного Розвитку (MEDA) та фінансувався Міністерством закордонних справ Канади (Global Affairs Canada).

Швейцарія підтримує розвиток органічного ринку в Україні впродовж 20 років у рамках швейцарських проєктів технічної допомоги (SECO та SDC). Завдяки підтримці Швейцарії Україні вдалося створити мережу компетентних та активних учасників органічного ринку з органом сертифікації «Органік Стандарт», органічним вебпорталом [OrganicInfo.ua](https://organicinfo.ua/)²¹, національним політичним діалогом у галузі органічного виробництва та торгівлі, та узгодити спільне бачення розвитку органічного сектору України через об'єднання «Органічна ініціатива».

2. Ситуація станом на жовтень 2022 року (8 місяців від початку повномасштабної війни в Україні)

Огляд

Від початку повномасштабного вторгнення росії в Україну 24 лютого український органічний сектор, як і вся аграрна галузь, потерпають від російської агресії. Серед проблем – окуповані землі, заміновані поля, знищені ферми, склади та інфраструктура, брак палива і транспортних засобів, і різке падіння попиту на органічну продукцію на внутрішньому ринку. Після звільнення північних областей і деяких районів південних областей України органічні оператори почали відновлювати свою діяльність в цих областях, а деякі перенесли свої підприємства в інші регіони країни. Органічні виробники в областях, де не було активних бойових дій, не припиняли своєї діяльності або зробили це на дуже короткий період.

Варто зазначити, що на початку 2022 року Міністерство провело кваліфікаційні іспити для інспекторів органів сертифікації, що дозволило органам

²¹<https://organicinfo.ua/>

сертифікації в Україні розпочати процес подачі заявок на акредитацію²². Тридцять один кандидат склав іспит. Два органи сертифікації подали заявки на отримання акредитації на початку 2022 року, але цей процес було відкладено на кілька місяців. У травні розгляд акредитаційних документів було поновлено. Це важливий крок для початку впровадження органічного законодавства України у повному обсязі.

Рішення ЄС щодо відміни імпорتنних тарифів та мита на українські товари, що експортуються до ЄС, мало велике значення для спрощення експорту органічної продукції з України, а статус кандидата на членство в ЄС зміцнює позицію України²³. Крім того, вперше з 2015 року Україну було виключено з переліку країн, до яких застосовуються додаткові заходи контролю щодо органічної продукції, яка імпортується до ЄС²⁴. Це суттєво спрощує процес експорту органічної продукції, оскільки допомагає зменшити витрати на додаткову інспекцію, відбір зразків та аналіз, і, відповідно, час експорту, а також дає можливість експортувати нові продукти та збільшувати обсяги експорту.

У травні 2022 офіційна робоча група з питань розвитку сфери органічного виробництва при Мінагрополітики відновила свою роботу і зосередилась на перегляді органічного законодавства України та його адаптації до нового Регламенту (ЄС) Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 2018/848 про органічне виробництво і маркування органічних продуктів, який введено в дію з 1 січня 2022 року.

В нинішніх умовах вирішальне значення мало ухвалення поправок до перехідних положень Закону України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції», і Верховна Рада України ухвалила їх у травні 2022 року. Ці поправки передбачають подовження дозволу на реалізацію операторами органічної продукції з іноземними сертифікатами ще на два роки (до 1 липня 2024 року), даючи можливість українським виробникам, які виробляють свою органічну продукцію за міжнародними стандартами, отримувати державну допомогу (якщо надається), скоротити перехідний період, водночас переходячи на українські стандарти органічного виробництва, якщо оператори сертифіковані одним і тим же органом сертифікації.

Європейська Комісія ухвалила Делегований Регламент (ЄС) № 2022/1450 від 27 червня 2022 року, який доповнює Регламент (ЄС) Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 2018/848 щодо використання неорганічних білкових кормів в

²²<https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=e701b42b-38dd-4fae-b1b3-888698c89da2&title=VUkrainiPershi22-KandidatiUspishnoZdaliKvalifikatsiiniilspitNaInspektoraZOrganichnogoVirobnitstva>

²³https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine/eu-commissions-recommendations-ukraines-eu-candidate-status_en?s=232

²⁴https://agriculture.ec.europa.eu/farming/organic-farming/trade_en

органічному тваринництві через вторгнення росії в Україну²⁵. Мінагрополітики надіслало офіційні листи Європейській Комісії, Делегації ЄС в Україні та країнам-членам ЄС з інформацією про стан органічного виробництва в Україні і запитом щодо співпраці і спільного обговорення, а також проханням не застосовувати таке виключення, бо воно може негативно вплинути як на українських органічних експортерів, так і органічних імпортерів з ЄС. Учасники органічного ринку і міжнародні проєкти звернулися до інших установ і організацій ЄС з таким зверненням. Це розпочало нову еру органічного політичного діалогу і лобіювання інтересів органічного сектору України, чого не було раніше. Вперше Мінагрополітики ініціювало пряму комунікацію для підтримки українського органічного бізнесу з Європейською Комісією, Делегацією ЄС в Україні і країнами-членами ЄС. В Німеччині, Нідерландах, Польщі та інших країнах ЄС, а також в Європейській Комісії, було проведено низку зустрічей з цього питання.

Україна залишається відданою розвитку органічного сільського господарства як одному з пріоритетних напрямків в середньостроковій «зеленій» трансформації сільського господарства. Зокрема, органічне виробництво може відігравати важливу роль в адаптації та пом'якшенні змін клімату, про що зазначалося на Міжнародній конференції з питань відновлення України, яка відбулася 4-5 липня 2022 року в Лугано, Швейцарія²⁶. Тему України обговорювали на Європейському органічному конгресі, виставці «Біофах» та молодіжному заході з питань органічного виробництва та сталих харчових систем (англ. Organics Europe Youth Event 2022).

Йдучи шляхом європейської інтеграції і впровадження Європейського зеленого курсу, 23 вересня Україна разом із країнами ЄС святкувала Органічний день²⁷. Понад 250 учасників з 16 країн (зокрема, з України, Швейцарії, Сполученого Королівства, ОАЕ, Франції, Німеччини, Італії, Нідерландів, Данії) приєдналися до конференції «Органічний день в Україні», яку організували Мінагрополітики, ДУ «Офіс з розвитку підприємництва та експорту» і об'єднання «Органічна ініціатива»²⁸. На цьому заході Україна ще раз продемонструвала свою рішучу відданість розвитку органічного сільського господарства в Європі та інтеграцію в європейський органічний рух. Україна має своє місце на органічній карті Європи²⁹. Під час заходу перший заступник Міністра аграрної політики і

²⁵<https://webgate.ec.europa.eu/regdel/#/delegatedActs/1925?lang=en>

²⁶<https://www.eda.admin.ch/eda/en/fdfa/fdfa/aktuell/dossiers/alle-dossiers/urc2022-lugano.html>

²⁷<https://minagro.gov.ua/events/onlajn-konferenciya-organichnij-den-v-ukrayini>;
<https://minagro.gov.ua/news/ukrayina-razom-iz-yes-vidznachila-organichnij-den>

²⁸<https://organicinfo.ua/events/organic-day-2022/>

²⁹<https://www.organicseurope.bio/get-involved/european-organic-day/>

продовольства України Тарас Висоцький зазначив, що планується офіційно започаткувати Органічний день в Україні 23 вересня, так само як і в ЄС.

Виробництво і внутрішній ринок

У ці останні вісім місяців 2022 року сільськогосподарські виробники стикаються з численними проблемами, в тому числі, але не обмежуючись, незліченими збитками внаслідок російської окупації, знищенням об'єктів інфраструктури і ланцюгів постачання, блокадою морських портів і значним зростанням цін на добрива, паливо і логістику. Але, незважаючи на всі складнощі, українські органічні сільськогосподарські виробники змогли завершити весняну посівну кампанію і зібрати урожай, і продовжують експортувати завдяки відданості органічному сільському господарству, відповідальності за людей (клієнтів/партнерів, працівників, жителів у сільській місцевості) та бізнес.

Протягом перших місяців повномасштабного вторгнення росії в Україну частини північних, східних і південних областей України були окуповані, в тому числі органічні поля, склади та переробні потужності. Станом на березень 2022 року майже третина органічних сільськогосподарських земель залишалася окупованою³⁰. Найбільше постраждали області, які розташовані близько до кордонів з російською федерацією і білоруссю, а також південь України. Значна частина органічних сільськогосподарських земель знаходилась на території бойових дій чи була окупована, зокрема, в Київській, Сумській, Херсонській, Харківській, Запорізькій і Чернігівській областях³¹.

Від початку повномасштабної війни в Україні близько 120 000 га сертифікованих органічних земель було втрачено, особливо у Херсонській і Запорізькій областях. За даними опитування українського органічного бізнесу, проведеного ГС «Органічна Україна», в середині березня 2022 року 30% українських органічних операторів призупинили свою діяльність, а 70% потребували фінансової підтримки³². Близько 50 компаній взяло участь в цьому опитуванні. Для малих і середніх виробників найважчими були витрати на сертифікацію, платити податки і заробітну плату, і купувати ЗЗР та добрива, дозволені для використання в органічному виробництві. Багато з них повністю або частково втратили бізнес, партії їхньої органічної продукції, обладнання і техніка були знищені (див. Рис. 6); серед інших проблем – зруйнована інфраструктура і пошкоджені органічні поля, порушені ланцюги постачання і логістичні проблеми (див. Рис. 7), а також брак робочої сили через мобілізацію чоловіків і евакуацію жінок.

³⁰<https://organicinitiative.org.ua/news/zvernennia-shchodo-sytuatsii-v-orhanichnomu-sektori-ukrainy/>

³¹<https://fakty.com.ua/ua/ukraine/20221104-karta-bojovyh-dij-v-ukrayini/>

³²<https://organicinfo.ua/news/organic-appeal/>

Рис. 6.

Переробний завод ТОВ «Укрхарчопромкомплекс», знищений російською ракетою (ліворуч); пошкоджений трактор з украденими колесами ТОВ «Фемілі Гарден» (праворуч)

Фото: Укрхарчопромкомплекс, ТОВ

Фото: Фемілі Гарден, ТОВ

Рис. 7.

Ракета на полях органічної лохини СВК «Ягідки» (ліворуч); знищений міст в Чернігівській області, який повністю заблокував поставку продукції ПрАТ «Етнопродукт» (праворуч)

Фото: Ягідки, СВК

Фото: Етнопродукт, ПрАТ

Протягом перших місяців повномасштабної війни багато роздрібних мереж призупинили свою діяльність і заблокували оплату за продукцію, що вже була відвантажена. Від самого початку багато органічних виробників почали постачати свою продукцію Збройним силам України, підрозділам територіальної оборони та внутрішньо переміщеним особам (ВПО), і багато хто знизив роздрібні ціни на свою продукцію. Водночас більшість виробників, які не були окуповані, провели весняні польові роботи, хоча й з певними затримками і змінами. Звичайно, брак паливно-мастильних матеріалів став значним викликом для всіх, і іноді доводилося вносити зміни в сівозміну чи відмовлятися від нових нішевих проєктів.

Проте ключовим учасникам органічного сектору вдалося отримати термінову фінансову допомогу для збереження свого органічного бізнесу через дві грантові програми: «Підтримка органічного сектору в Україні», ініційовану об'єднанням учасників органічного сектору України «Органічна ініціатива» (2 фази, за підтримки програм QFTP, OT4D та інших партнерів) та «Екстрена допомога для органічного сільського господарства в Україні», ініційовану проєктом «Німецько-українська співпраця в галузі органічного сільського господарства» у партнерстві з Фондом майбутнього для сільського господарства.

Після 24 лютого Органічна ініціатива продовжила спільну роботу для підтримки органічного сектору України, фокусуючись на двох основних напрямках – збереженні органічного сектору України та сприянні експорту органічної продукції з України. Тому, враховуючи результати зазначеного вище опитування і розуміючи термінові потреби операторів ринку, Органічна ініціатива створила грантову програму «Підтримка органічного сектору в Україні»³³. Мета грантової програми – підтримка виробників органічної продукції для подолання наслідків поточної ситуації та збереження і посилення спроможності органічного сектору України у середньо- та довгостроковій перспективі. За результатами грантової програми (дві фази) близько 120 операторів органічного ринку отримали підтримку на загальну суму 350 000 дол. США, що була спрямована на покриття витрат на органічну сертифікацію, викуп органічних харчових продуктів у органічних виробників (з подальшим розповсюдженням серед ВПО, вразливих верств населення тощо), закупівлю ЗЗР та добрив, подальший розвиток маркетингової діяльності на внутрішньому ринку, закупівлю обладнання тощо. Значна частка цієї підтримки була надана програмами OT4D і QFTP.

³³<https://organicinitiative.org.ua/special-project/organic-sector-support/>

В рамках фандрейзингової кампанії «Екстрена допомога для органічного сільського господарства в Україні», що проводилась Фондом майбутнього для сільського господарства, було підтримано 170 підприємств, зокрема, органічних виробників та організації органічного сектору, на загальну суму 560 000 євро³⁴.

Нижче представлено кілька прикладів отримувачів грантів.

Приклад 1: Виробник органічної молочної продукції «Етнопродукт»

Невеличке село Ясенівка в Чернігівській області, що є домом для органічної молочної ферми ПрАТ «Етнопродукт»*, було оточене російськими військами з першого дня повномасштабної війни через близьке розташування до росії і білорусі. Під час окупації не було постачання ні їжі, ні ліків, ні палива (див. Рис. 8). Господарство віддавало більшу частину молока місцевому населенню безкоштовно. Деякі жителі села казали, що молоко врятувало їх від голоду. Органічне молокопереробне підприємство компанії, що розташоване в Київській області, не працювало, бо неможливо було доставити органічне молоко з господарства на переробку через зруйновані мости та дороги. Переробні потужності в Київській області знаходилися поруч з лінією зіткнення, тому працівники не могли ходити на роботу, адже це було небезпечно. На початку квітня Чернігівську область було звільнено Збройними силами України, що дозволило працівникам господарства ПрАТ «Етнопродукт» повернутися до роботи. Компанія працевлаштувала на господарстві кілька ВПО з окупованих областей. Переробне підприємство не відновило роботу, але генеральний директор компанії Андрій Ніколаюк налаштований позитивно і очікує, що скоро знову розпочне переробку, а органічна продукція їхнього бренду знову з'явиться на полицях українських супермаркетів (див. Рис. 8). Компанія дотримується принципів органічного сільського господарства і виконує вимоги до органічного виробництва, але наразі більшість їхнього органічного молока продається за ціною неорганічного, і лише частина – з органічною націнкою. Хоча компанія не може забезпечити постачання переробленої органічної продукції в мережі супермаркетів, вона працює на контрактній основі, і партнери з ритейлу їх підтримують і не вимагають сплати штрафів. Водночас органічна компанія все ще очікує виплати заборгованості від деяких мереж.

* <https://www.ethnoproduct.com/p/about.html>

³⁴<http://coa-ukraine.com/ua/novyiny/265-support-organic-ua>

Рис. 8.

Схудлі органічні корови ПрАТ «Етнопродукт» внаслідок нестачі кормів та ветеринарних препаратів під час російської окупації, квітень 2022 року (ліворуч); Андрій Ніколаюк, генеральний директор ПрАТ «Етнопродукт» (праворуч)

Фото: Етнопродукт, ПрАТ

Щоб дізнатися потреби українського бізнесу під час повномасштабної війни, Центр розвитку інновацій, Офіс з розвитку підприємництва та експорту, національний проєкт Дія.Бізнес спільно з Advanter Group провели опитування стану та потреб українського бізнесу (не лише органічного) станом на червень 2022 року³⁵. Загалом в опитуванні взяло участь 877 власників і керівників бізнесу. Крім того, у липні 2022 року об'єднання «Органічна ініціатива» і ГС «Органічна Україна» провели друге опитування органічного бізнесу³⁶, щоб проаналізувати поточну ситуацію в органічному секторі на п'ятому місяці повномасштабного вторгнення, а також дізнатися про плани операторів ринку на новий маркетинговий сезон. В опитуванні взяло участь понад 80 малих та середніх операторів з 20 областей України: виробники та переробники готової органічної продукції, які працювали на внутрішньому ринку, а також невеликі експортери. За результатами опитування, станом на липень 2022 року 70% операторів повністю або частково продовжили органічне виробництво і переробку (див. Рис. 9)³⁷.

³⁵<https://business.dii.gov.ua/cases/novini/stan-ta-potrebi-biznesu-v-umovah-vijni-rezultati-opituvanna>

³⁶<https://organicinitiative.org.ua/wp-content/uploads/2022/07/Graphics-Organic-Market-Survey-UA.pdf>

³⁷<https://organicinfo.ua/news/statement-july2022/>

Рис. 9.

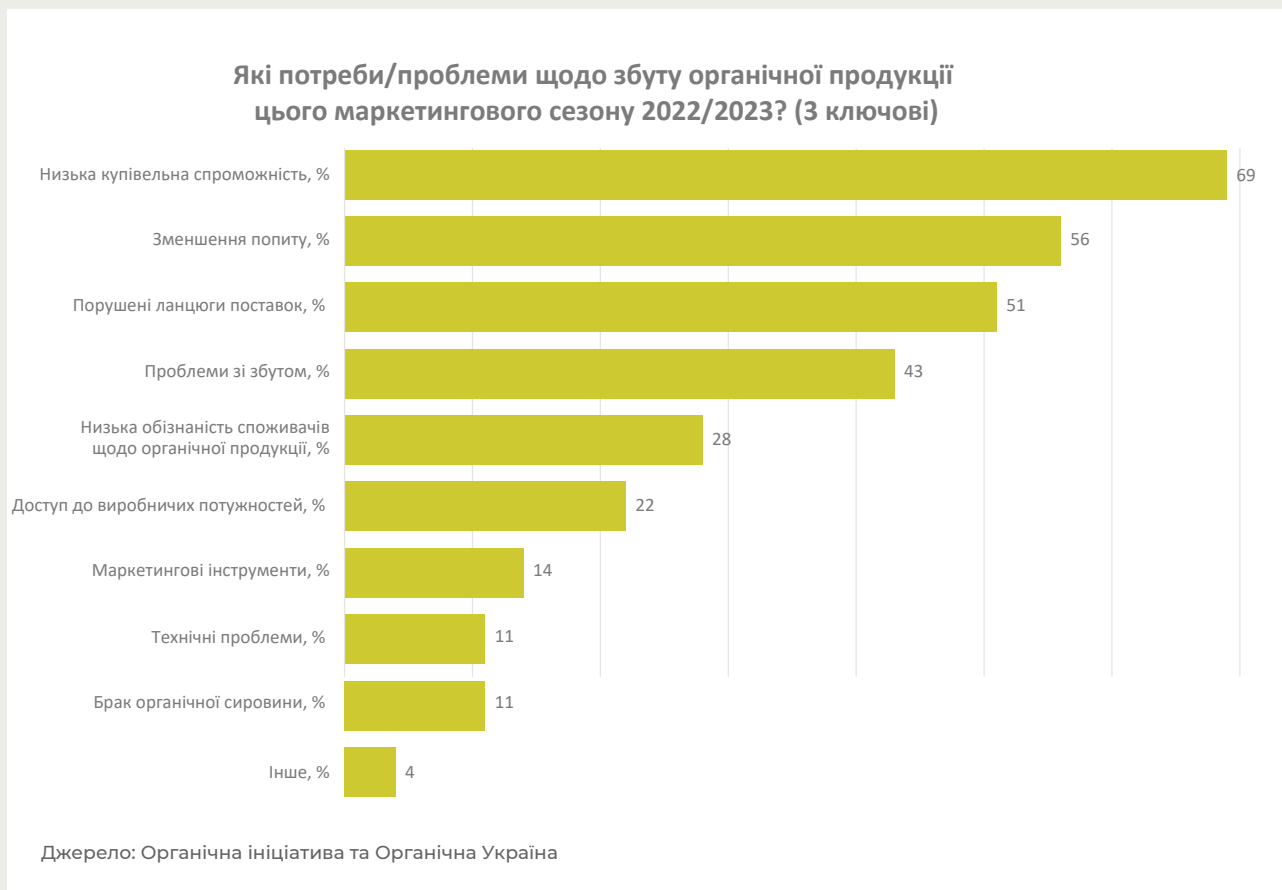
Опитування, проведене об'єднанням «Органічна ініціатива»: поточний стан господарства/підприємства (липень 2022 р.)

За словами опитаних виробників, у новому маркетинговому сезоні на внутрішній ринок найбільше вплине низька купівельна спроможність населення через різке падіння доходів і, відповідно, зниження попиту на органічну продукцію, в тому числі через переміщення значної кількості українців до інших областей чи за кордон, та порушення ланцюгів постачання через зруйновану інфраструктуру (див. Рис. 10). Також на попит на внутрішньому ринку вплинуло закриття деяких мереж роздрібної торгівлі та певна тенденція у зміні цільових ринків. Варто зазначити, що ще до повномасштабного вторгнення внутрішній органічний ринок був слабо розвиненим і потребував підтримки, а нові обставини поглиблюють кризу і знижують конкурентоспроможність органічних виробників.

Рис. 10.

Опитування, проведене об'єднанням «Органічна ініціатива»: проблеми/потреби, пов'язані з реалізацією органічної продукції в маркетинговому сезоні 2022/2023 рр. (липень 2022 року)

Приклад 2: Спеціалізовані магазини «Натур Бутік» та еко-готелі «Мезон Бланш»

Вікторія Ле Хак, власниця сімейної мережі еко-готелів «Мезон Бланш»* і спеціалізованих магазинів органічної і натуральної продукції «Натур Бутік»**, які почали працювати на українському органічному ринку у 2008 році, розповіла, що їхній магазин в Києві не працював у перші 2-3 тижні повномасштабного вторгнення, а потім онлайн магазин поступово відновив свою діяльність. Перші поставки органічних продуктів було здійснено в середині квітня, а пізніше відкрився і офлайн магазин – спочатку на кілька годин на день, а зараз він працює за звичайним графіком. Попит на органічну продукцію дуже знизився, оскільки багато покупців, постійних споживачів органічної продукції з достатнім рівнем доходу і розумінням, що таке органічне виробництво, були змушені тікати з країни. Проте, хоча

багато українців вже повернулися додому, попит на органічні продукти не повернувся до попереднього рівня. Асортимент продукції також зменшився, багато постачальників органічної продукції все ще не працюють, а деякі інші пропонують свою продукцію спеціалізованим магазинам за вищою ціною, ніж мережам супермаркетів, що є неприйнятним для магазинів «Натур Бутік». Зарплата співробітників, які залишилися в Україні і працюють в магазині, зросла через підвищення вартості життя в країні, а ті, хто працюють віддалено за кордоном, навпаки, заробляють менше. На жаль, один з трьох готелів «Мезон Бланш» в Київській області, в якому знаходився спеціалізований магазин «Натур Бутік» і ресторан органічної їжі, було зруйновано внаслідок ракетного удару*** 28 лютого (див. Рис. 11). Важко буде відновити весь готель, але власниця планує зробити стільки, скільки дозволить її бюджет, і потребує підтримки зовні.

* <https://maison-blanche.com.ua/>

** <https://natur-boutique.ua/>

***<https://agroelita.info/orhanichnyy-ryteyl-realnyy-stan-ta-perspektyvy-rozvytku-pid-chas-viyny/>

Рис. 11.

Еко-готель «Мезон Бланш» зі спеціалізованим магазином «Натур Бутік» і рестораном органічної їжі до і після удару російською ракетою, с. Березівка, Київська область

Фото: Мезон Бланш/ Натур Бутік

Національні і міжнародні медіа приділяють багато уваги органічному сектору в Україні³⁸. Наприклад, провідний український телеканал ICTV привітав Україну з Органічним днем у репортажі про українських органічних виробників та відмітив їхню стійкість щодо воєнних умов, складних для роботи і життя, і показав мотивуючий підсумок щодо розвитку органічного сектору від першого заступника Міністра Тараса Висоцького³⁹.

Незважаючи на повномасштабну війну і пов'язані з нею негативні фактори, у 2022 році до органічного ринку України приєдналися нові оператори, і з'явилося більше переробленої органічної продукції, такої як фруктова пастила, страви швидкого приготування, ефірні олії та сік нектарину (див. Рис. 12).

Рис. 12.

Нові органічні продукти на українському ринку (літо 2022 р.)

Фото: Бранчо Україна, ТОВ

Фото: Терра, ТОВ

Фото: Дунайський аграрій, ТОВ

Фото: Дунайський аграрій, ТОВ

Зовнішній ринок

Незважаючи на повномасштабну війну і загрози для країни, Україна продовжує робити значний внесок в світову продовольчу безпеку: було проведено посівну кампанію 2022 року, розроблено альтернативні логістичні маршрути для постачання української сільськогосподарської продукції за кордон, а Європейська Комісія скасувала імпорتنі тарифи і квоти на товари з України

³⁸Моніторинг зв'язків з громадськістю QFTP, <https://qftp.org/orhanichnyj-komponent/#tab-id-2>

³⁹<https://www.youtube.com/watch?v=DG968VNWWas&list=PLHSSC6VzRB5IgQ0VV4-k2IcpNkg3LIFqD&index=24>

та призупинила дію заходів додаткового контролю, що застосовувалися до органічної продукції з України з 2015 до 2022 рік. Інші країни також ухвалили схожі рішення щодо скасування імпорتنих тарифів і квот на сільськогосподарську продукцію з України, наприклад, Сполучене Королівство, Канада і Австралія. Тож українські органічні виробники загалом, і виробники органічних кормів і переробленої продукції зокрема, мають чудову можливість знайти нові ринки, покупців і партнерів. Розвиток органічного ринку залишається одним з пріоритетів аграрної політики в Україні.

3 травня 2022 року Кабінет Міністрів України ухвалив важливе рішення для органічного сектору на прохання об'єднання «Органічна ініціатива» та імпортерів органічної продукції, шляхом внесення змін у перелік товарів, імпорт яких підлягає ліцензуванню, та обсяги квот на 2022 рік⁴⁰. Зокрема, просо було перенесено із переліку заборонених для експорту продуктів у перелік для ліцензування, що відкрило двері для експорту органічного проса. Україна є найбільшим постачальником органічного проса на ринок ЄС, а минулого року було здійснено перші поставки органічного проса на ринок США за угодою про еквівалентність⁴¹.

ДУ «Офіс з розвитку підприємництва та експорту» та об'єднання «Органічна ініціатива» відіграють лідируючу роль у сприянні експорту української органічної продукції шляхом лобювання на політичному рівні та просуванні на міжнародній арені, а також вирішення нагальних потреб експортерів органічної продукції.

Щоб продемонструвати готовність українських експортерів органічної продукції продовжувати міжнародну торгівлю, ДУ «Офіс з розвитку підприємництва та експорту», об'єднання «Органічна ініціатива» та орган сертифікації «Органік Стандарт» в рамках швейцарської підтримки (QFTP та OT4D) створили каталог українських експортерів органічної продукції, який містить 100 профілів компаній, які пропонують широкий асортимент органічної продукції на експорт⁴².

Органічні виробники знайшли багато шляхів, як експортувати свою продукцію, і, за попередньою оцінкою органу сертифікації «Органік Стандарт» на основі даних з системи Traces, змогли експортувати до країн ЄС та Швейцарії у перші вісім місяців поточного року майже такі самі обсяги, як за весь 2021 рік (див. Рис. 13)⁴³. За даними, Україні вдалося експортувати до країн ЄС і Швейцарії

⁴⁰<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1424-2021-%D0%BF#n42>

⁴¹<https://organicinfo.ua/news/us-canada-equivalence-agreement-works-for-ukrainian-organic-exporters/>

⁴²https://export.gov.ua/684-katalog_ukrainskikh_eksporteriv_organichnoi_produktsii

⁴³Traces – це онлайн платформа Європейської Комісії щодо санітарної і фітосанітарної сертифікації імпорту тварин, продукції тваринництва, продуктів харчування і кормів нетваринного походження і рослин до ЄС, торгівлі всередині ЄС та експорту тварин і певної продукції тваринництва з ЄС

Рис. 13.

Порівняння вартості і обсягу експорту української органічної продукції у 2021 р. (12 місяців) і 2022 р. (перші вісім місяців)

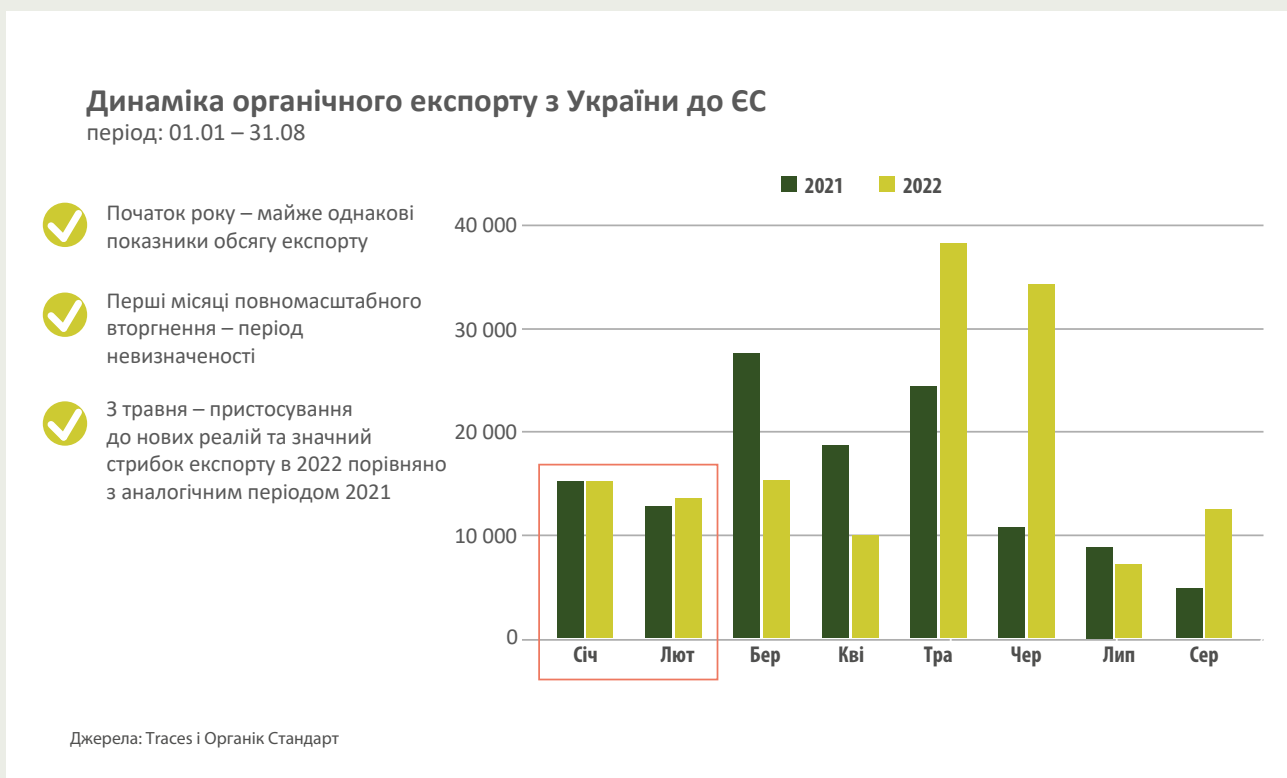
2021 р. (12 місяців)	2022 р. (січ-сер); попередні дані
<ul style="list-style-type: none">● Загальна вартість і обсяг експорту української органічної продукції: 190 млн дол. США, 260 000 тонн● Експорт органічної продукції до ЄС: 160 млн дол. США, 190 000 тонн● Експорт органічної продукції до Швейцарії: 7,3 млн дол. США, 11 000 тонн	<ul style="list-style-type: none">● Загальна вартість і обсяг експорту української органічної продукції: немає даних● Експорт органічної продукції до ЄС: 116 млн дол. США, 147 000 тонн● Експорт органічної продукції до Швейцарії: 5 млн дол. США, 11 000 тонн

Джерела: Traces і Органік Стандарт

за перші 8 місяців 2022 року більше, ніж за аналогічний період 2021 року (див. Рис. 14). Місцеві експерти прогнозують, що загальний обсяг експорту органічної продукції та його вартість у 2022 році будуть вищими, ніж у 2021 році,

Рис. 14.

Порівняння експорту української органічної продукції у перші вісім місяців 2021 і 2022 рр.

незважаючи на те, що українські морські порти залишаються заблокованими, а ринки США і Канади наразі є недосяжними.

Основною причиною зростання експорту є дуже гарний врожай органічної продукції в Україні у 2021 році. Експортери продовжують експортувати урожай 2021 року у 2022 році. Логістичні складнощі, як часто обговорюють, такі як блокада морських портів, не є настільки вирішальними для багатьох українських експортерів органічної продукції (окрім кукурудзи), оскільки її можна експортувати в невеликих кількостях і іншими шляхами, наприклад, залізничним чи автомобільним транспортом. Однак, один молочний виробник втратив покупців на Близькому Сході через заборону польотів над Україною, а це був єдиний можливий шлях постачання молочної продукції з коротким терміном зберігання до заморських країн (обсяг експорту складав не більше 50 тонн на рік).

Важливо зазначити, що, за словами українських експортерів та їхніх міжнародних покупців, їм вдалося скористатися усіма видами перевезень, та навіть збільшити обсяг експорту органічної продукції для кожного виду транспорту, в тому числі суднами, оскільки вони використовували річкові порти, а не морські (див. Рис. 15).

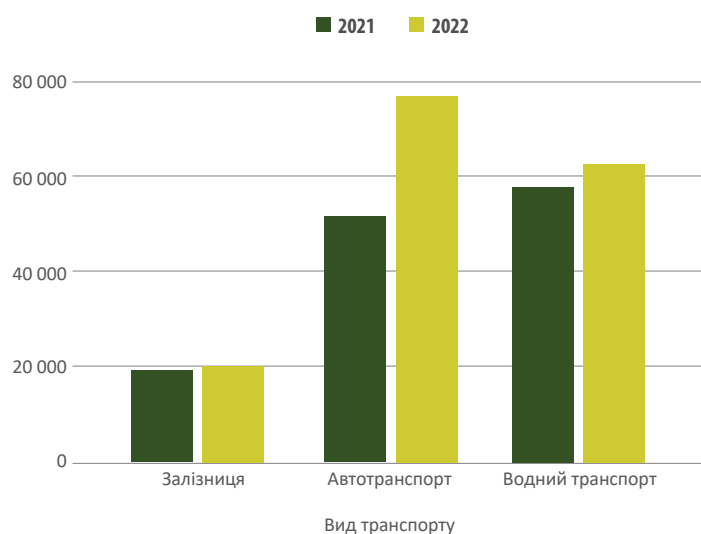
Рис. 15.

Порівняння експорту української органічної продукції до ЄС і Швейцарії у перші вісім місяців 2021 і 2022 рр.

Експорт органічної продукції з України до ЄС і Швейцарії

період: 01.01 – 31.08

Вид транспорту	вага нетто, т	
	2021	2022
Залізниця	19 230	20 200
Автотранспорт	51 670	77 200
Водний транспорт (море+річки)	57 940	62 600
Всього	128 840	160 000

Джерела: Traces і Органік Стандарт

У ці часи надзвичайно важливо, щоб міжнародна спільнота знала і бачила, що Україна, її аграрний сектор та органічний сектор зокрема, працюють, мають рішучий намір продовжувати органічне виробництво і торгівлю, а також позитивно налаштовані, незважаючи на всі складнощі воєнного часу. Для усієї країни важливо довести, що українські експортери здатні виконувати свої контрактні зобов'язання, незважаючи на різноманітну паніку, що з'являється в ЗМІ щодо перебоїв із експортом з України, щоб не втратити існуючих партнерів і залучати нових. Тому 23 червня 2022 р. ДУ «Офіс з розвитку підприємництва та експорту», об'єднання «Органічна ініціатива» та інші партнери за підтримки Швейцарії (QFTP та OT4D) провели міжнародну онлайн-конференцію «Експорт органічної продукції в умовах війни», щоб представити існуючим і потенційним міжнародним партнерам українських експортерів надійну актуальну інформацію про стан органічного ринку та його спроможності⁴⁴. Під час заходу іноземні імпортери української органічної продукції поділилися своїми історіями успіху співпраці з українськими експортерами органічної продукції під час повномасштабної війни, а українські експортери, за допомогою таких прикладів, мали можливість підтвердити, що експорт органічної продукції можливий. Така гаряча тема отримала багато уваги: близько 160 учасників взяли участь у заході, в тому числі понад 50 представників іноземних компаній з Німеччини, Швейцарії, Нідерландів, Швеції, Австрії, Бельгії, Польщі та інших країн.

Попри повномасштабну війну, ДУ «Офіс з розвитку підприємництва та експорту» продовжує відкривати для українських експортерів органічної продукції нові ринки. ДУ «Офіс з розвитку підприємництва та експорту» та шведські партнери організують український стенд за участі органічних експортерів на міжнародній торговельній виставці органічних продуктів «Nordic Organic Food Fair» у Швеції (16-17 листопада 2022 року)⁴⁵.

Крім того, незважаючи на обмежений час для підготовки, воєнний стан, заборону виїзду чоловіків за кордон та складну логістику, Україна традиційно вдев'яте взяла участь з власним павільйоном на головній міжнародній торговельній виставці органічних продуктів «Біофакх 2022» (цього разу – у літній версії)⁴⁶. Під час заходу особлива увага приділялася українському органічному сектору на всіх рівнях – від особистого спілкування до промов Єврокомісара з питань сільського господарства та Міністра продовольства та сільського господарства Німеччини під час офіційних візитів на українські стенди⁴⁷. 32 українські

⁴⁴https://export.gov.ua/event/394-ekспорт_organichnoi_produktsii_v_umovakh_viini

⁴⁵https://export.gov.ua/event/472-kolektivnii_stend_na_mizhnarodnii_vistavtsi_nordic_organic_food_fair_2022

⁴⁶<https://www.biofach.de/en/info>

⁴⁷<https://organicinfo.ua/news/biofach-2022-attention-to-ukraine/>

органічні компанії представили Україну на двох павільйонах: (1) Національному павільйоні України «Organic Ukraine Business Hub», який було організовано державною установою «Офіс з розвитку підприємництва та експорту» та у партнерстві з Міністерством аграрної політики та продовольства України за підтримки Швейцарії в рамках швейцарсько-українських програм «Розвиток торгівлі з вищою доданою вартістю в органічному та молочному секторах України» (QFTP) та «Органічна торгівля заради розвитку у Східній Європі» (OT4D) і програми ПРООН в Україні⁴⁸; та (2) стенді, організованому асоціацією «Ягідництво України», Федерацією органічного руху України та Громадською Спілкою «Біодинаміка України». Експоненти національних павільйонів мали змогу брати участь в обох форматах – особисто чи віддалено.

Протягом року українські органічні компанії були та будуть також представлені на виставках Fruit Logistica (Берлін, квітень), Fruit Attraction (Мадрид, жовтень), SIAL (Париж, жовтень), Nordic Organic Food Fair 2022 (Мальме, листопад), Food Ingredients & Health Ingredients Europe (Париж, грудень), Middle East Organic & Natural Products Expo (Дубай, грудень).

Приклад 3: Виробник органічних чаїв та грибів «Мольфар Еко»

З експонентом ТОВ «Мольфар Еко»*, чий органічний кипрійний чай (див. Рис. 16) і гриби було представлено на Національному павільйоні України «Organic Ukraine Business Hub» на виставці «Біофах 2022», зв'язався новий партнер з Німеччини – соціально-орієнтована торгова компанія «Conflictfood GmbH»**. Засновник і директор органічної компанії Євгеній Гончаренко зараз захищає кордони України в лавах Військово-морських сил Збройних сил України (ВМС ЗСУ) (див. Рис. 17), але завдяки чітко налагодженому робочому процесу і гармонійній командній роботі, компанія вже готується поставити свою продукцію до Німеччини. Нещодавно імпортер особисто відвідав виробництво чаю в Закарпатській області, і очікується, що невдовзі український органічний чай під власним брендом «Mol'far» буде представлено серед асортименту продукції Conflictfood (зокрема того чаю, що відзначений нагородою «Green Product Award»).

* <https://molfar-tea.com/pro-kompaniiu/>

** <https://conflictfood.com/>

⁴⁸<https://minagro.gov.ua/events/onlajn-konferenciya-eksport-organichnoyi-produkciyi-v-umovah-vijni>

Рис. 16.

Чорний органічний кипрійний чай ТМ «Mol'far» було нагороджено бронзовою медаллю на міжнародному конкурсі «Чаї світу», що проводиться Агенцією з оцінки сільськогосподарської продукції (AVPA), Франція

Фото: Мольфар Еко, ТОВ

Рис. 17.

Євгеній Гончаренко, засновник та директор ТОВ «Мольфар Еко», який зараз захищає Україну в лавах ВМС ЗСУ

Серед експонентів Національного Павільйону України «Organic Ukraine Business Hub» було проведено опитування, за результатами якого майже 100% респондентів підтвердили готовність іноземних покупців підтримувати українських експортерів в такі складні часи через торгівлю. Для продовження експортних відносин опитувані експоненти також вказали дуже важливою підтримку їхньої участі в ключових органічних заходах, таких як Біофах, щоб залучити більше покупців та підвищити рівень довіри до партнерства з українськими експортерами.

Приклад 4. Результати глибинних інтерв'ю з шістьма імпортерами з країн Західної Європи (вересень 2022 р.)

Після початку повномасштабної війни українські експортери повідомляли, що їм складно потрапити на свої поля (в деяких областях) або експортувати продукцію через складнощі, пов'язані з існуючими логістичними ланцюгами. Проте аналіз даних щодо експорту білкових культур, що містяться в базі даних ЄС «Traces»⁴⁹, вказує на те, що з 1 січня до 31 серпня 2022 року до ЄС було експортовано навіть більший обсяг органічних білкових культур з України, ніж за такий самий період 2021 року.

Головна мета опитування – отримати інформацію з перших рук від імпортерів щодо поточної ситуації із закупівлею продукції з України під час повномасштабної війни і отримати відповіді на питання про те, як експортувати ще більші обсяги органічних білкових культур. Інтерв'ю було проведено з імпортерами із Нідерландів (1), Італії (1), Швейцарії (2), і Німеччини (2).

Загальна ситуація щодо органічного імпорту з України: Після початку повномасштабної війни у лютому 2022 року протягом 1-2 місяців майже вся діяльність припинилася, і за цей період було імпортовано лише кілька партій і невеликі обсяги. Проте, починаючи з травня 2022 року, ситуація трохи покращилась і експорт знову почав поступово зростати; станом на кінець вересня, постачальники органічних продуктів, з покупцями яких проводилися інтерв'ю, змогли вже продати останні партії з урожаю 2021 року.

Урожай 2022 року в Україні оцінюється як чудовий, і виробники мають певну потребу продати продукцію зараз, щоб мати змогу фінансувати виплату зарплат і посівну кампанію 2023 року.

Попри фінансові проблеми, здається, що великі органічні оператори мали менше проблем, ніж середні та малі господарства, які не могли покладатися на фінансові резерви. Однак, у багатьох випадках, імпортери здійснювали передоплату дрібнішим і менш фінансово спроможним операторам за нижчою ціною на продукцію.

Що стосується використаних логістичних рішень, то більшість органічних операторів з України, які не користуються морськими шляхами, змогли знайти рішення, щоб поставити продукцію покупцям за кордоном.

⁴⁹При аналізі даних системи «Traces» щодо експорту з України потрібно завжди зважати, що там містяться дані лише щодо прямих поставок з України до країн ЄС. В минулому, за словами імпортерів, великі обсяги продукції з України експортувалися не напрямку, а через судові поставки через Туреччину чи ОАЕ. Такі непрямі поставки не включені в дані щодо експорту з України в системі «Traces», та імпортери вважають, що такі великі обсяги судових партій не було експортовано і вони не досягли ЄС у 2022 році.

Щодо виявлених залишків заборонених речовин, у імпортованих партіях не спостерігалось зростання кількості випадків виявлення залишків заборонених речовин, які б перевищували середній показник. Проте, здається, що на партії, які відвантажуються річковим транспортом, проблеми, пов'язані з виявленням залишків заборонених речовин, вплинули дещо більше, ніж на партії, що відвантажуються автомобільним чи залізничним транспортом.

Імпортери досить позитивно дивляться у найближче майбутнє і переконані, що стабільне постачання органічної продукції з України з високою вартістю логістики можливе. Проте настрої затьмарює значне зниження попиту в Західній Європі через економічні наслідки повномасштабної війни, і тому в нових контрактах з українськими експортерами обсяги можуть бути меншими.

Вартість логістики: Протягом повномасштабної війни переважна частина органічної продукції поставляється автомобільним транспортом. У попередні роки середня вартість складала €1500 – €2000 за вантажівку. У перші місяці 2022 року ціна зросла вдвічі чи втричі, і у вересні залишалась все ще вдвічі більшою, ніж у довоєнні часи. Крім того, повідомляється, що ціни на всю автомобільну логістику зі Східної Європи паралельно зросли в останні місяці. Погіршує ситуацію те, що деякі сусідні країни застосовують обмеження до вантажівок, що перетинають їхні країни транзитом. Наприклад, українська вантажівка не може транзитом перетинати Польщу в листопаді і грудні, а отже експорт потрібно було завершити до кінця жовтня.

Ціни на залізничні вагони зрівнялися з цінами на автотранспорт у розрахунку на тону, оскільки в ціні додатково враховується вартість перевантаження.

Морські перевезення стали неможливими після початку повномасштабної війни, проте для відвантаження органічної продукції регулярно використовується річковий транспорт через порти Рені та Ізмаїл на річці Дунай. Однак річкові портові термінали використовуються переважно трейдерами неорганічної продукції, що частково призвело до незумисного змішування органічної продукції/партій з неорганічними.

Обсяги експорту за видом продукції: Коли мова йде про певний вид продукції, ситуація, здається, відрізняється. На більшість продукції зі сходу і півдня (такої як кукурудза), що була вирощена на тепер окупованих територіях чи що раніше екпортувалася морським транспортом, вплинули проблеми з транспортуванням. Таким чином, обсяги експорту такої продукції суттєво зменшились, оскільки залізничним транспортом чи вантажівками можна перевезти лише невеликі об'єми.

Продукція з центру і заходу України, яка традиційно експортується автомобільним чи залізничним транспортом, не зазнала такого впливу. Тому ситуація по кожному виду продукції може досить різнитися.

Українські експортери органічної продукції продовжують шукати різні логістичні рішення для доставки своєї продукції, і український уряд сприяє цьому процесу. Так, Мінагрополітики звернулося до Представництва України при ЄС із запитом про надання інформації щодо наявних складів у Польщі, Словаччині, Угорщині і Румунії. Через логістичні проблеми, черги на кордонах, складнощі, пов'язані з бронюванням зерновозів, високу вартість автомобільного транспорту тощо органічні виробники розглядають можливості розвитку інфраструктурних проєктів на території сусідніх країн (членів ЄС), які б диверсифікували експортні ризики і сприяли хоча б частковому вирішенню логістичних проблем.

Україна залишається активним гравцем на міжнародному ринку і надійним постачальником органічної продукції, шукаючи та знаходячи різні експортні можливості, а також налагоджуючи партнерські відносини.

Висновки

Незважаючи на складні умови, український органічний сектор продовжує працювати та демонструвати свої досягнення: створювати нові продукти та презентувати українські органічні продукти на міжнародних виставках.

Важливо, що на державному рівні органічне виробництво залишається одним із пріоритетів розвитку агропромислового сектору, продовжується робота над впровадженням органічного законодавства в Україні та проводиться робота з метою наближення законодавства України до органічного законодавства ЄС.

Водночас, в умовах воєнного стану, найближчим часом не очікується запровадження державної підтримки на розвиток органічного виробництва, яка планувалась ще на початку 2022 року. Натомість ми розуміємо необхідність підтримки українського органічного сектору як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках. Це можливо реалізувати завдяки системній та ефективній співпраці українських учасників органічного ринку та міжнародних партнерів.

На внутрішньому ринку через порушені ланцюги постачання та переміщення значної частини населення України в інші регіони та за кордон, зниження купівельної спроможності споживачів, органічні оператори вносять корективи в маркетингові стратегії та стратегії збуту, що потребує додаткових зусиль та ресурсів.

На зовнішньому ринку, оскільки майже 90% органічної продукції експортується з України, необхідна подальша підтримка з просування українського органічного сектору за кордоном.

Цьогоріч Офіс з розвитку підприємництва та експорту спільно з партнерами вже організували міжнародну онлайн-конференцію щодо експорту української органічної продукції в умовах повномасштабної війни та Національний павільйон України на наймасштабніший торговельній виставці органічних харчових продуктів «Біофах 2022».

У листопаді-грудні 2022 Офіс з розвитку підприємництва та експорту та Органічна ініціатива за підтримки Швейцарії (QFTP та OT4D) проведуть ще одну міжнародну конференцію та B2B зустрічі «Online Organic Export Days 2022 – Ukraine, Albania, Serbia»; разом з українськими органічними компаніями презентують українську органічну продукцію на єдиній міжнародній торговельній виставці Близького Сходу – «Middle East Organic & Natural Products Expo 2021», а також на виставці «Nordic Organic Food Fair 2022». Зараз також триває підготовка до участі українських компаній на виставці «Біофах 2023» в рамках X Національного павільйону України.

Водночас необхідно поживати політичний діалог на міжнародному рівні щодо сприяння розвитку органічного виробництва та ширшого залучення України в міжнародний органічний рух.

Партнери

**ОФІС З РОЗВИТКУ
ПІДПРИЄМНИЦТВА
ТА ЕКСПОРТУ**
ДЕРЖАВНА УСТАНОВА

Бізнес

Офіс з розвитку підприємництва та експорту (Офіс) — державна установа, діяльність якої спрямована на розвиток та підтримку малого та середнього підприємництва, а також сприяння українського експорту товарів, робіт і послуг.

З травня 2021 року Офіс спільно з Міністерством цифрової трансформації України реалізує національний проєкт з розвитку підприємництва та експорту Дія.Бізнес.

Основні напрямки діяльності: пошук партнерств, можливості для бізнесу, інвестиції, розвиток інновацій та регіональної інфраструктури, цифрова трансформація, бізнес-освіта, підтримка малого та середнього підприємництва, аналітика, взаємодія бізнесу з державою, міжнародне співробітництво.

У напрямку експорту, Офіс надає допомогу українським підприємцям у таких сферах:

- **Експортний консалтинг** — практичні поради щодо виходу на зовнішні ринки та розвитку експортного потенціалу.
- **Експортна освіта** — можливість покращити знання та навички, щоб підготувати свій бізнес до експорту.
- **Market Intelligence** — аналітичні матеріали для вивчення потенційних ринків для експорту: огляди торгівлі країн, галузева аналітика, довідники та інформація про тарифні та нетарифні обмеження.
- **Ділові можливості** — заходи щодо розширення експортних можливостей та пошуку нових іноземних партнерів: торговельні місії, виставки, бізнес-форуми та B2B заходи.
- **Платформа B2G** — створення можливостей для конструктивного діалогу між бізнесом, владою та експертами.

Пошук бізнес-партнерів в Україні. Офіс допоможе Вам знайти надійного бізнес-партнера в Україні. Щоб замовити послугу сорсингу, Вам необхідно заповнити анкету та вказати, які продукти шукає Ваша компанія. Відповідно до отриманого запиту та вимог Офіс надасть Вам прямі контакти перевірених українських компаній. У разі потреби експерт Офісу також може допомогти налагодити перше спілкування з обраною українською компанією.

КОНТАКТИ

Валентина Ляшенко, координатор
vliashenko@epo.org.ua

Україна, 04070, Київ, вул. Григорія Сковороди, 21/16
www.export.gov.ua

ОРГАНІЧНА ІНІЦІАТИВА

Об'єднання учасників
органічного сектору України

ОРГАНІЧНА
ІНІЦІАТИВА

Органічна ініціатива — це об'єднання українських приватних учасників органічного сектору для співпраці, обміну ідеями, розробки спільного плану діяльності для досягнення цілей, вирішення суперечливих питань, а також сприяння підвищенню рівня обізнаності щодо органічних продуктів. Органічна ініціатива була заснована у квітні 2020 року.

Головна мета Органічної ініціативи – збільшення торгівлі українськими органічними продуктами з вищою доданою вартістю на внутрішньому та зовнішньому ринках.

Місія Органічної ініціативи – створити потужну платформу для синергії та об'єднання тих, хто розвиває органічний сектор України.

До Органічної ініціативи входять учасники органічного сектору України, активісти громадських організацій, провідні експерти галузі, надавачі послуг для виробників органічної продукції.

У 2022 році, після початку повномасштабного вторгнення росії в Україну, Органічна ініціатива сфокусувала свою діяльність на двох головних напрямках: підтримка органічного сектору України та підтримка органічного експорту з України.

Зокрема у рамках цієї діяльності Органічна ініціатива зібрала близько 350 тис. дол. США та надала благодійну підтримку близько 120 органічним операторам України через грантову програму «Підтримка органічного сектору в Україні».

До складу Органічної ініціативи входять ТОВ «Органік Стандарт», ГС «Органічна Україна», Благодійна організація «Інформаційний центр «Зелене досьє», Львівська міська громадська організація «Екотерра», Органік бізнес-школа ТМ (ФОП Дейнеко Олена Юріївна), Наукове-виробниче об'єднання «Інститут органічного виробництва», ФОП Махновець Марія, проєкт USAID «AGRO».

Допоможіть українським органічним операторам через торгівлю з ними!

Підтримайте український органічний малий та середній бізнес через грантову програму Органічної ініціативи!

Зміцнюйте український органічний сектор через партнерство з приватним бізнесом та державними установами!

Детальніше про грантову програму – <https://organicinitiative.org.ua/special-project/organic-sector-support/>

КОНТАКТИ

Олена Дейнеко, координатор
+38 (067) 103 96 94

coordinator@organicinitiative.org.ua
www.organicinitiative.org.ua

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Швейцарська Конфедерація

Швейцарія підтримує розвиток органічного ринку України з 2002 року через програми міжнародної технічної допомоги

Швейцарсько-українська програма «Розвиток торгівлі з вищою доданою вартістю в органічному та молочному секторах України» (Quality FOOD Trade Program (QFTP)) здійснюється за підтримки Швейцарії та впроваджується Дослідним інститутом органічного сільського господарства (FiBL, Швейцарія) у партнерстві із SAFOSO AG (Швейцарія).

Загальною метою програми є зростання торгівлі з вищою доданою вартістю в органічному та молочному секторах на внутрішньому та експортному ринках шляхом досягнення двох цілей: (1) підвищення якості та безпечності продукції в органічному та молочному секторах та (2) підвищення торговельного потенціалу на внутрішньому та зовнішньому ринках продукції з вищою доданою вартістю відповідно в органічному та молочному секторах. Цільові групи: приватні малі та середні підприємства (виробники, переробні підприємства, надавачі послуг), а також відповідні державні організації в органічному та молочному секторах.

Строк реалізації: 23.08.2019 – 30.06.2023.

www.qftp.org; <https://www.facebook.com/qftp.org>

Програма «Органічна торгівля заради розвитку в Східній Європі» (OT4D) здійснюється за підтримки Швейцарії та впроваджується IFOAM — Organics International у партнерстві з HELVETAS Swiss Intercooperation та Дослідним інститутом органічного сільського господарства (FiBL, Швейцарія).

Загальною метою програми є збільшення та розширення робочих місць у сільській місцевості, особливо для молоді та жінок, а також сприяння мультиплікаційному ефекту позитивних змін в органічному сільському господарстві з точки зору економічного зростання, інновацій та навколишнього природного середовища. Програма працює в двох напрямках: (1) збільшення експорту та розбудова партнерства з приватним сектором та (2) стале зростання внутрішнього ринку.

Програма реалізується в трьох країнах – Україні, Албанії та Сербії.

Строк реалізації: 01.10.2019 – 30.06.2023.

www.organictrade4development.org

